

aki szerette, volt, aki nem, de aki nála szerezte és szerette meg a história alapjait, annak az egyetemen sem volt nagyobb gondja a történeti tárgyakkal.

A nagy tanáregyéniségek kora – megkülönböztetett tisztelet a kevés kivételnek – sajnos leáldozóban van. Sem irodalmat, sem történelmet nem lehet hit, erő és előadókészség nélkül jól tanítani. Mit tehet a diák az iskolában, ha unalmas a tanár és száraz a tankönyv? Ilyenkor bizony – tetszik, nem tetszik – üdőbb és üdítőbb forrásból kell meríteni.

Ilyen forrás Benedek Elek közismert munkája: *Magyarok története*. „Ez a könyv nem történelmi szakmunka, hanem népünk önmúltját, regés-mondás kezdeteit is felidéző, a XX. század küszöbéig végigkísérő történelmi áttekintés. Korának ismereteit – történelmi tényszerűen – adja vissza, ugyanakkor stílusa, nyelvi színessége a mai ifjú és felnőtt olvasónak egyaránt kedves élményt nyújt” – olvashatjuk a szép kivitellű kötet előszavában.

A könyvet lapozgatva mintha életre kelne a magyar történelem. A szerző nagyon értett a kicsinyek nyelvén. Minden műve szinte kézen fogva vezeti fiatal olvasóit. Nem kivétel ez alól a *Magyarok története* sem, amelynek olvasmányos, színes fejezetei szinte észrevétlenül lopják be a tudást az ember fejébe. Lehet így is, szinte meséket olvasva, történelmet tanulni? – csodálkozhat az ifjú, ha sikerül rávenni, hogy számítógépes játékát vagy videóját rövid időre félretelve, kézbe vegye e kötetet. Egy dolog biztos: ha már elkezdte olvasni, aligha fogja olvasatlanul letenni azt.

Ifjúsági könyvről van szó, de nyugodtan elmondhatjuk, felnőttekhez is szól. Bizony érdemes az idősebb korosztály tagjainak is beleolvasgatni ebbe az olvasmányos történelemkönyvbe. De tegyük a kezünket a szívünkre és kérdezzük: tudunk-e két vagy három mondatnál többet mondani, ha gyermekünk megkérdezi: mért volt jelentős uralkodó Zsigmond király; ki volt valójában Bocskai István, mikor és miért ért véget Erdély aranykora? Az egyszerűnek tűnő, de megválaszolni nem mindig könnyű kérdések sorát hosszan folytathatnánk.

Jól döntött az Alföldi Nyomda Rt., amikor megjelentette a székely mesemondó e remekbe szabott alkotását. Benedek Elek élete alkonyán, 1925-ben írta történelemkönyvét, amely Kolozsváron jelent meg. Elsősorban a sok helyen iskola vagy anyanyelvi oktatás nélkül maradt diákoknak szánta. A könyv tárgyilagosságára jellemző, hogy még a korabeli cenzúra sem talált kivetnivalót benne. Igaz, a szerző egész életében békességre, tisztességre nevelte olvasóit, akár könyvet írt, akár folyóiratot szerkesztett.

„Jézus tanítványa voltam, / Gyermekekhez lehajoltam, / A szíveket felemeltem, / Szeretetre így neveltem” – így jellemezte egy ízben önmagát Benedek Elek kedves lapjában, a Cimborában. Ilyen tiszta szívvel és elfogulatlan bölcsességgel íródott a *Magyarok története*.

Az ízléses kiállítású, keménykötéses kiadványt az első kiadás eredeti illusztrációi teszik hangulatosossá.

Benedek Elek történelemkönyve mindig időszerű.

Bányai László

Balassi után – Zrínyi, Petőfi és Arany előtt

(Négyszáz éves verses magyar történet első nyomtatott kiadása)

Héliodórosz *Etiópiai történet* című antik regénye Budáról indult hódító útjára. Kézirata Mátyás király Corvinájában maradt fenn. A szétdúlt könyvtár maradványai között díszes kötésére figyelhetett fel az a katona, aki 1526-ban hadizsákmányként vette magához. Így került a kódex Bázélbe, ahol kevéssel utóbb, 1534-ben meg is jelent a görög szöveg első nyomtatott kiadása. A könyv sikerét jelzi, hogy még a XVI. században több nyelvre is lefordították. A fordítások közül a francia a legkorábbi (1547), ezt követte a latin (1552), majd pedig harmadikként a német nyelvű (1559) áttüzetés.

A regény hőseinek, Theagenesnek és Charicliának a története Magyarországon latin és magyar, prózai és verses változatban egyaránt ismertté vált. Latin prózára 1592-ben Enyedi György fordította, magyar prózában Dugonics András tette közzé 1798-ban. Közben – 1600 körül, illetve 1700-ban – elkészült, illetve megjelent két magyar verses változata is. A második, Gyöngyösi István *Új életre hozott Charicliája*, amely az elsőt dolgozta át és egészítette ki, hosszú ideig népszerű lehetett. Az elsőnek a szövegét viszont, bár több mint száz éve bukkantak rá Zrínyi Miklós könyvtárában, a legutóbbi időkig alig néhány szakember ismerte.

Művelődés- és irodalomtörténeti esemény tehát a közel négyszáz esztendő első magyar változat megjelentetése a Régi Magyar Költők Tára XVI. századi sorozatának hasonmás és kritikai szövegkiadás lehetőségeit ötvöző 10. kötetében, amelyet az Akadémiai Kiadó és a Balassi Kiadó közösen jegyez.

Az első magyar változat szerzője valószínűleg, de nem bizonyosan: Czobor Mihály. (Nevét ezért követi zárójelbe foglalt kérdőjel a kötet címlapján.) A történet sajátos formájú, felező tizenkettősoket ötösével összecsendítő újrafogalmazásához Johann Zschornnak népkönyvként sok kiadásban megjelent (és a jelen kiadás függelékében is szereplő) német fordítását vette alapul. Számítások szerint az újrafogalmazott történetből öt részt készíthetett el, az utókorra viszont nem egészen három résznek a szövege maradt – több mint ötezer sor terjedelemben. Ez a szöveget közli most a Kőszeghy Péter gondozta kötet *Theagenes és Chariclia* címmel fényképhasonmásban és modernizált olvasatban is, kritikai jegyzetek és a feltételezett szerző életútjának adatait összefoglaló tanulmány kíséretében.

A kötet gondozója már az Új Magyar Irodalmi Lexikon Czobor Mihály-szócikkében jelezte, hogy a verses mű, amelynek különösen a lírai betétei sikerültek, összekötő kapocs Balassi és Zrínyi, valamint Gyöngyösi költészete között. Kovács Sándor Iván pedig korábban, *A lírikus Zrínyi* című könyvében hívta fel a figyelmet – Négyesy László nyomán – arra, hogy a *Szigeti veszedelem* szerzője adott esetben csaknem változtatás nélkül vett át sorokat a Czobornak tulajdonított költeményből.

A reánk maradt szöveg egészenek az ismeretében az összefüggések láncát, úgy tűnik, meg is hosszabbíthatjuk. Olvassuk csak el figyelmesen az alábbi kiragadott részleteket:

Ó, te édes-kedves szép gyönyörűségem,

Ó, te kellemetes, kellő kedvességem,

Minden nádméz felett édesb ízességem,

Világ kegyesi közt szebb szerelmességem...

(2246–2249. sor)

Minden reménységem mert megfogyatkozott,

Létem boldogtalan, óráim is átkozott...

(2061–2062. sor)

Az piros szép hajnal ezenben kitetszék,

Sütő verőfény is lassán elérkezik...

(1551–1552. sor)

Nos, aligha szükséges rendkívüli ajzottság ahhoz, hogy e sorok Balassit és Zrínyit, Petőfit és Aranyt idéző, illetve előlegező felhangjait érzékeljük...

Végezetül hadd jegyezzem meg, hogy Héliodórosz antik regényével a mai magyar olvasó Szepessy Tibor *Sorsüldözött szerelmek* című modern fordításában ismerkedhet.

Mózes Huba